

Kot priprava na odločilno srednjeveško bitko - zmagovalec?

mi je v najbolj prijetnem spominu ostalo odlično vino, ki ga je prizadevni pater Tomažič dal v zadostnih količinah pripeljati iz devinskega zaledja; s področja, kjer je že v antiki uspevalo cenjeno in sladko "vinum Pucinum". Ob tej dobri kapljici sem si mislil, da bi bilo gotovo veliko uspešneje, ko bi se naši venetologi raje šli vinologe.

Peter Štih

V Književnih listih je pred tremi leti polnila prostor žolčna polemika med nekaterimi zgodovinarji in slavisti na eni strani ter med Matejem Borom in Jožkom Šavlijem na drugi. Intervju novinarja Branka Sosiča s Šavlijem (Književni listi, Delo, 16. junija 1988) je zopet ponudil iztočnico za novo polemiko med sptima tabo-roma, zato se to pot oglašam še jaz z nekaj pripombami, vprašanji in pojasnili.

V polemiko se tokrat nisem vključil s pisano besedo, ampak sem na povabilo lokalne enote Republiškega zavoda za šolstvo Delavske univerze imel s Šavlijem besedni dvoboj pred novogoriško publiko v domu krajevne skupnosti. Ob dovolj visokem nivoju polemične kulture je bil omenjeni dogodek za mene (in upam, da še za koga) svojevrsten užitek, saj me je spominjal na srednjeveške univerzitetne dispute med pristaši različnih smeri sholastike. Podobne javne polemike prirejajo še dandanes zlasti na ameriških univerzah, kjer se ljudje ne bojijo soočenja (v dobrednem in prenesenem pomenu besede) z zastopniki nasprotnih mnenj. Pri nas je že od nekdanj bolj priljubljeno obdelovanje na daljavo, včasih celo iz varnega in varljivega zavetja slonokoščeni stolpov.

V Novi Gorici sem Šavliju postavil vrsto vprašanj; na mnoga nisem dobil jasnega odgovora, najbrž tudi zaradi pomanjkanja časa ob veliki količini snovi. Sedaj mu nudim možnost, da to opravi v pisni obliki, če bo želel.

Naj najprej povzamem njegove glavne hipoteze: antični Veneti naj bi v Vzhodnih Alpah preživel najprej keltsko in potem rimsko okupacijo kot hribovsko kmečko ljudstvo; v času razpadanja rimskega imperija naj bi se uprli in proglasili neodvisno državo Karantanijo; v tem uporu naj bi do tal porušili osovražena rimska mesta v svoji domovini in vrgli s sebe tudi jarem rimske uprave, kulture in vere; nato naj bi se pod vodstvom voljenih knezov upirali avarskim navalom iz panonske nižine in bavarskim napadom iz severozahoda vse do prihoda Frankov sredi 8. stoletja; tedaj naj bi se začela postopna germanizacija severnih predelov venetske Karantanije, južnejši Veneti (Slovenci) pa naj bi preživel tudi to ogrožanje svoje etnične identitete; jezikovna sorodnost slovenskega jezika z južnoslovanskimi jeziki naj bi izvirala zgolj iz vplivov, ki so nastali zaradi večstoletnega sodelovanja; v rimskih časih se slovenski Veneti ne

omenjajo v zgodovinskih dokumentih (virih), vendar naj bi to zakrivila rimska totalitarna oblast, ki naj bi skušala pred svetom skriti dejstvo, da obstajajo na njenem ozemlju tudi Slovenci. In še marsikaj drugega trdi Šavli. Dokazuje za svoje hipoteze zajema iz vseh vetrov in si jih bralec lahko ogleda v njegovi knjigi z naslovom "Veneti naši davni predniki?" (Wien, 1985). Ti dokazi so dostikrat kontradiktorni in dobrim poznavalcem evropske zgodovine zvenijo neprepričljivo. Poleg tega me moti dejstvo, da se Šavli veliko preveč ukvarja z ugotavljanjem političnih vzrokov za nekatere teze slovenske in drugih historiografij, namesto da bi proti tem tezam nastopil z dovolj trdnimi argumenti. Najbrž jih nima.

Vprašanja s pojasnili, ki jih zastavljam Šavliju, so:

- 1) Kako naj bi bil jezik Venetov stopnja v razvoju slovensščine, ko pa ugledni poznavalci ohranjenih drobcev stare venetščine ugotavljajo, da gre za latinščini soroden jezik? Seveda pa je tudi indoevropska latinščina do neke mere sorodna indoevropskim slovanskim jezikom in si nekatere podobnosti med indoevropskimi jeziki razlagamo s teorijo o skupnem izvoru.
- 2) Noben poznoantični ali zgodnesrednjeveški zapisovalec dogodkov (kronist) ne ve povedati prav nič o kakšnem slovanskem uporu proti rimski oblasti na ozemlju Vzhodnih Alp, čeprav ti pisci niso skoparili z opisi uporov galskih kmetov in italskih sužnjev ter so si upali zapisovati negativna mnenja o še živčih ali že umrlih cesarjih in kraljih, brez strahu pred cenzuro. Ali ni Šavlijeva hipoteza o tem uporu špekulacija brez vsakega dokaznega materiala? Poleg tega je v tej hipotezi še en nesmisel; upor, ki bi popolnoma uničil vso materialno kulturo bivših oblastnikov, bi bil historični in histerični unikat in tolikšna zagovednost bi bila najbrž celo Slovincem tuja.
- 3) Ali ne pripadajo arheološke najdbe iz predrimske dobe na ozemlju Karantanije keltskemu krogu? Ali niso ohranjeni zapisi imen keltskih plemen na tem ozemlju? Venetskih ostankov pa ni prav nobenih in videti je, da Veneti niso segli dalj kot do hribov, ki so obkrožali severnoitalsko nižino.
- 4) Mar ni poimenovanje zahodnih Slovanov z besedo Veneti (Windi) s strani nekaterih kronistov najbrž posledica pomote? Podobno bi lahko sklepali: nekateri sosedje pravijo Poljakom Lahi, enako pa Slovenci imenujejo Italijane; ergo so Poljaki in Italijani isto ljudstvo. V same vzroke tega enakega poimenovanja se na tem mestu ne bom spuščal, ker z osnovno temo razpravljanja nima nobene zveze in nam služi le za primerjavo.
- 5) Kaj misli Šavli o dejstvu, da se vzhodnoalpski Slovani pojavijo v virih prav v istem času (6. stoletje) kot Slovani v Panoniji in na Balkanu? Bizantinski in germanski kronisti najbrž le niso bili jugoslovanski unitaristi ante litteram, da bi tendenciozno vrgli v isti koš Šavlijeve venetske Slovence in drugorodne južnoslovanske prišleke. Dokaz več, da gre za isto ljudstvo.
- 6) Kronist Pavel Diakon (8. stoletje) v svoji "Zgodovini Langobardov" (II, 14) razlaga, da beseda Veneti izhaja iz grške besede enetos, ki pomeni "vreden hvale"; Latini naj bi spredaj dodali črko V iz neznanega razloga. Ampak kaj, ko pa etnonim Slovan ne izhaja iz pojma slava in zato vsakršna povezava z etnonimom Veneti odpade. Omenjeni Pavel Diakon prednike Slovencev dobro pozna, jih imenuje Slovani (Sclavi) in jih na noben način ne spravlja v zvezo z Veneti. Ali ni torej Borovo in Šavlijevo etimologiziranje in povezovanje stvari, ki med seboj zveze nimajo, celo pod nivojem tega srednjeveškega kronista?
- 7) Ali Šavli upa, da se bo kateri od resnih zgodovinarjev in filologov strinjal z njegovo metodo izumljanja dejstev, ki nimajo nobene oporne točke v zgodovinskih virih?
- 8) Delitev Slovanov na Zahodne, Vzhodne in Južne je utemeljil že ruski lingvist Vostokov v začetku 19. stoletja, čeprav so podobne manj precizne delitve obstajale že prej. Po tej delitvi spadajo Slovenci, kljub nekaterim zahodnoslovanskim značilnostim, med Južne Slovence, kar so sprejeli vsi resni jezikoslovci, med katere pa seveda ne morem šteti Mateja Bora zaradi njegovega slabega poznavanja historične lingvistike. Ali Šavli meni, da mora biti človek ravno jugoslovanski unitarist, da lahko sprejme neko tako splošno uveljavljeno teorijo?
- 9) Ali se Šavliju ne zdi vsaj malo čudna njegova lastna trditev, da večina evropskih zgodovinarjev in jezikoslovcev pod vplivom političnih konceptov nasprotuje odkrivanju resnice o venetskem poreklu Slovencev? Ali so torej edini nepolitični znanstveniki tega sveta on sam in njegovi pristaši?

10) Zakaj Šavli naivno sklepa takole: če je bil neki slovenski zgodovinar po političnem prepričanju jugosloven (unitarist, ilirec), je nujno moral pisati slabo in s svojim prepričanjem prežeto zgodovino? Med jugoslovanskimi unitaristi so seveda bili tudi nekateri slovenski zgodovinarji, tako kot mnogi pesniki, industrijalci, kmetje in homoseksualci. To pa še ne pomeni, da je na primer Oton Župančič izdajal zbirke meglenih unitarističnih neslanosti, tovarnar Peter Kozina (PEKO) proizvajal preširoko obutev po unitaristični modi, unitaristični kmet pridobival krompir z vonjem po čevapčičih in se oni četrti zadrževal v globoko segajoči in topli bratski ljubezni zgolj na opolzek unitarističen način. Ljudje pa včasih le znajo ločevati politično prepričanje od poklica ali strasti. Zakaj bi bili pri tem ravno zgodovinarji izjema?

Enako naivna je njegova izjava, da so univerzitetni profesorji klečeplazili pred oblastmi že v avstroogrskem cesarstvu in potem v kraljevini Jugoslaviji, plod tega klečeplazanja pa naj bi bila unitaristična teorija o Slovencih kot delu Južnih Slovanov (Književni listi, Delo, 16. junij 1988).

Seveda je bilo klečeplazcev na univerzah veliko, zlasti še v času levega totalitarizma po letu 1945; vendar pa so bili tam tudi neupogljivi ljudje. V omenjeni Šavlijevi trditvi pa je tudi hudo protislovje: teorijo o skupnem izvoru vseh Južnih Slovanov so sprejeli in dokazovali zgodovinarji in slavisti, med njimi tudi univerzitetni profesorji, prav v času avstroogrške monarhije, ki bi po vsej šavlijevski logiki morala nasprotovati uveljavljanju teze o zgodovinski povezanosti med njenimi slovensko-hrvaškimi podaniki in Srbi.

Še bi lahko spraševali in izpodbijali. Kdo so torej slovenski zgodovinarji, ki jih ima Šavli v mislih, češ da so unitaristi, ne da bi navedel njihova imena? S starejšo zgodovino Slovencev so se poleg Josipa Grudna in Josipa Mala ukvarjali naslednji odlični poznavalci starejše slovenske in evropske zgodovine: Franc Kos, ki je zbral in z opombami opremil vire za zgodovino Slovencev do leta 1250; Milko Kos, ki je obdelal številne probleme iz starejše zgodovine Slovencev in izdal sintetično delo "Zgodovina Slovencev od naselitve do 15. stoletja"; Ljudmil Hauptmann, ki je postavil drzno in zanimivo hipotezo o vlogi Hrvatov v zgodovini Slovencev, poleg

tega, da je proučeval nastanek srednjeveških dežel na slovenskem ozemlju; Bogo Grafenauer, ki je s svojimi raziskavami o naseljevanju Južnih Slovanov in o karantanski družbi odpiral nove poglede na starejšo zgodovino Slovencev in objavil več sintetičnih del. Ker poznam njihov opus, lahko trdim, da gre za resne in poštene strokovnjake, ki jim občasno politično kipenje okrog njih ni zapiralo njihovih številnih širokih znanstvenih horizontov. In ne vem, zakaj bi ta moja ocena veljala manj od Šavlijeve.

Neprijazno Šavlijevo početje lahko ponazorimo z dobro primerjavo. Predstavljajmo si, da bi neki amaterski gledališki igralec objavil spise, v katerih bi zavrgel vso dosedanjo gledališko dejavnost v Sloveniji kot nepotrebno režimsko petolizništvo, za edino pravičen teater pa bi razglasil neko obskurno in estetsko vprašljivo eksperimentalno skupino, katere član bi bil seveda tudi on sam. Mnogim bi se zdel smešen.

Pa še na eno zanimivost bom opozoril. Tandem Bor-Šavli ima na eni strani zidu, s katerim se je ogradił do (po njunem mnenju uradnega) slovenskega zgodovinopisja, nadvse nevarno konkurenco. Ob njuni venetski potegavščini se bohota najprej etruščanska "teorija", ki jo je izumil Anton Berlot in dopolnil Ivan Rebec, njen pristaš pa je nekoč bil tudi apostatični Bor, dokler ni prestopil v venetski tabor. Potem je tu še dokazovanje Franca Jeze o skandinavskem izvoru Slovencev, kjer Veneti in Etruščani nimajo kaj iskati; naši zdomci na Švedskem so torej predstraže slovenske rekonkviste. Vsaka od teh skupin, ki spadajo v skupen okvir antihistorije (po analogiji z antipsihiatrijo) nastopa približno enako vehementno, opirajoč se pri tem na približno enako šibke dokaze; toliko imajo nedvomno skupnega.

Prikažimo to dogajanje kot pripravo na neko odločilno srednjeveško bitko. Na sončni strani bojišča se lesketajo oklepi težke konjenice združenega kraljestva Historije s svojimi vojvodi na čelu, na senčni strani pa nervozno gomazijo neurejene vrste jeznoritih in med seboj sprtih baronov Antihistorije. Zmagovalca ni težko predvideti.

Šavliju in podobnim prijateljsko svetujem, naj prenehajo napanjati svoje živce zaradi maloštevilčnosti in nesamoostojnosti slovenskega naroda, da jih potem prime želja po kopičenju dokazov za njegovo nekdanjo veličino in

Borova lingvistika o zgodovini krajevnih imen

slavo. Zgodovina je morda res dobra učiteljica življenja, je pa slab kaŕipot v prihodnost. Upam, da bodo Slovenci ŕiveli v sedanjosti in si utirali pot v bodočnost, kot se jim bo zdelo, brez nepotrebnega brskanja po receptih izmišljene preteklosti.

Janez Peršič

Mateju Boru bi koristilo, če bi se poglobil v modrost latinskega pregovora: "Si tacuisses, philosophus mansisses", ki se v prostem prevodu glasi: "Če si dober pesnik, še nisi dober znanstvenik". Borova metoda svobodnih verbalnih asociacij, ki daje rezultate po željah in okusu njenega avtorja, lahko ponese etimologijo toponimov čez vse meje in pregrade. Poleg Slovenetov lahko takšna znanost odkrije tudi Slovafre, Slovazijce in druga staroselska ljudstva, ki so nekoč na oddaljenih celinah slóvila slovenski jezik. Za izhodišče nadaljnjih raziskav se namreč že ob površnem pogledu na zemljevid ponujajo naslednja slovenska krajevna imena v Afriki: Mali (država majhnih), Čad (znana ljubljanska gostilna), Solwezi (Slovenci po izpadu nosnika in zamenjavi dveh črk) v Zambiji, Malanje (= pleskanje) v Angoli, Lomje v Kamerunu, Kaseze v Ugandi, Bumba in Buta (naselbini bumarjev in butcev) v severnem Zairu, Kostii sredi Sudana. Mestece Bor v južnem Sudanu je nedvoumen dokaz za tragično diasporo rodu znanega slovenskega pesnika v davni preteklosti, medtem ko nigerijsko mesto Jebba dopušča strogo znanstveno hipotezo o venetosrbskem naseljevanju tega dela sveta. Seveda bi bilo treba tudi preveriti, če niso morda Slovenci v Severni Ameriki avtohtoni prebivalci tega kontinenta, katerih število so potem močno skrčili osvajalci rdečkoŕci.

Le zakaj je Bor tako prepričan, da so rimljanski toponimi na našem ozemlju slovenskega izvora? Emona bi mogla izvirati tudi iz hebrejske besede amen, Saloca iz salom, Akvileja pa bi lahko nastala iz palestinskega toponima Akon Filisteja, iz katerega sta po trstenjakovski lingvistični metodi izpadli črkovni triadi -on F- in -ist-. Pomembni vezni člen med Akonom in Akvilejo je tudi obmorska lega obeh krajev. Tako pridemo do nove, znanstveno skrajno utemeljene teorije, da je ozemlje današnje Slovenije z bližnjo okolico postalo v nekem zgodovinskem trenutku obljubljena deŕela izgubljenega trinajstega plemena Izraelcev. Številka 13 nam po najmodernejšem principu kabalistične numerologije ponuja tudi vzrok za baje nesrečno zgodovino slovenskega naroda in tako je vsa zadeva dokončno pojasnjena. In če gremo po trstenjakovski poti še naprej, bomo vsakogar, ki bi si drznil ugovarjati tem znanstvenim dokazom, proglasili za podučevalca, omejenca in zaviralca sveŕih in neobremenjenih znanstvenih zagonov.